

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ДАЦЕНКО ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [368.914:336.1](043.3)

ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Дніпропетровській державній фінансовій академії Міністерства фінансів України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Махмудов Ханлар Зейнал огли,
Полтавська державна аграрна академія,
професор кафедри маркетингу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Кравчук Ганна Вікторівна,
Чернігівський державний технологічний
університет Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України,
професор кафедри фінансів, м. Чернігів;
кандидат економічних наук, доцент
Конопліна Юлія Сергіївна,
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
доцент кафедри фінансів, м. Суми

Захист дисертації відбудеться 30 червня 2011 р. о 15:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” травня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Поряд із важливими соціально-економічними та політичними проблемами, що домінують у вітчизняному інформаційному просторі, останнім часом постійно обговорюється також тема реформи пенсійної системи. Пенсійне забезпечення є важливою складовою соціально-економічної стратегії держави, тому її удосконалення – необхідна умова створення ефективної системи соціального захисту непрацездатної частини населення. Пенсійне забезпечення має діяти як за принципами соціальної справедливості, так і за страховими принципами: всі громадяни мають право на пенсійне забезпечення, проте громадяни, які сплачують більші внески або працюють довше за інших, мають право й повинні отримувати більш високу пенсію. Необхідно констатувати, що українська пенсійна система на сьогодні практично не відповідає вказаним принципам, є фінансово нестабільною, не забезпечує розмір пенсій відповідно до трудового внеску більшості громадян і водночас створює умови для пільгового (здебільшого несправедливого) пенсійного забезпечення значної чисельності пенсіонерів.

Проблема пенсійного забезпечення знаходить відображення у наукових працях багатьох економістів. Вагомий внесок у розробку проблем реформування пенсійного забезпечення зробили закордонні вчені: Еуген Юрзіца, Петер Голиша, Г. Мак Таггарт та ін. Переважна більшість теоретичних положень щодо пенсійного страхування та перспектив його розвитку у пострадянських країнах розроблена ґрунтовно і представлена науковою спадщиною таких учених і практиків, як А. Н. Азрилян, О. Д. Василик, Б. Д. Гаврилишин, В. І. Грушко, Б. О. Зайчук, Г. С. Ковальська, В. Р. Колбун, Ю. С. Конопліна, Н. В. Кузьминчук, Е. М. Лібанова, О. Є. Мачульська, Б. О. Надточій, В. М. Опарін, М. В. Плаксій, Д. В. Полозенко, Ю. А. Сковронська-Лучинська, С. І. Юрій, В. Б. Яценко.

Разом з тим, незважаючи на широкий спектр досліджуваних проблем і не применшуючи вагомості і значущості внеску вказаних учених, слід зазначити, що питання формування системи пенсійного страхування потребують більш глибокого науково-теоретичного та прикладного опрацювання. Недостатньо досліджені місце та роль пенсійного страхування у фінансовій системі держави в умовах переходу до соціально орієнтованої ринкової економіки, потребує подальшого дослідження питання збільшення надходжень до системи пенсійного страхування, питання формування інвестиційної стратегії недержавних пенсійних фондів тощо. Це обумовило вибір теми дисертації, її мету та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з планами наукових досліджень, що здійснюються Дніпропетровською державною фінансовою академією за темами “Удосконалення фінансово-економічного механізму соціального захисту населення в Україні” (номер державної реєстрації 0103U004043), “Фінансові фактори прискорення соціально-економічного розвитку регіону” (номер державної реєстрації 0106U006089) та “Фінансово-економічний механізм сталого розвитку національної економіки: теорія, домінуючі тенденції та соціальна значимість” (номер державної

реєстрації 0109U001345). Внесок автора у виконання зазначених науково-дослідних тем полягає в опрацюванні теоретичних засад формування трирівневої пенсійної системи; пропозиціях щодо удосконалення фінансового механізму формування бюджету Пенсійного фонду України в умовах реформування системи соціального захисту в Україні; пропозиціях щодо подальшого реформування пенсійного страхування в сучасних соціально-економічних умовах в промисловому регіоні та Україні в цілому.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення пенсійного страхування як складової фінансової системи держави.

Відповідно до поставленої мети у роботі було поставлено і вирішено такі завдання:

- удосконалити визначення пенсійного страхування;
- визначити теоретичні засади пенсійного страхування, його місце і роль у фінансовій системі держави;
- дослідити економічну природу пенсійного страхування через призму теорії розподілу доходів та формування заощаджень населення;
- проаналізувати сучасний стан пенсійного страхування в Україні, у тому числі в промисловому регіоні на прикладі Дніпропетровської області;
- визначити перспективи подальшого розвитку системи пенсійного страхування у країні в цілому та в Дніпропетровській області зокрема;
- надати пропозиції щодо вдосконалення пенсійного страхування як складової фінансової системи держави;
- удосконалити систему принципів здійснення пенсійного страхування;
- визначити основний вектор реформування пенсійних систем різних країн на основі аналізу світового досвіду розвитку систем пенсійного страхування;
- визначити фактори, що впливають на розвиток пенсійної системи.

Об'єктом дослідження є процеси формування страхової системи і функціонування пенсійного страхування як складової вітчизняної фінансової системи.

Предметом дослідження є науково-методичні підходи, інструменти вдосконалення пенсійного страхування у складі фінансової системи держави.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення теорії фінансів, соціального захисту населення, законодавчі та нормативні матеріали державних органів та наукові праці українських і зарубіжних вчених.

Для розв'язання поставлених завдань у дисертації використовувались такі основні методи: загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, метод теоретичного узагальнення) – для розкриття змісту і сутності поняття “пенсія”, для визначення теоретичних основ, принципів і тенденцій пенсійного забезпечення; системного аналізу – для розкриття побудови економічного механізму пенсійного забезпечення; діалектичний метод пізнання – для встановлення причин і наслідків використання альтернативних форм пенсійного забезпечення; статистичного

аналізу – для дослідження, порівняння й оцінки показників функціонування системи пенсійного забезпечення; експертних оцінок – для визначення системи показників, що впливають на ефективність проведення пенсійної реформи; кореляційного аналізу – для визначення щільності зв'язку між досліджуваними факторами пенсійної реформи.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дисертаційного дослідження полягає в розвитку теоретичних і науково-методичних засад пенсійного страхування як складової фінансової системи держави. Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному:

вперше:

- сформульовано концептуальні засади реалізації пенсійного забезпечення в промисловому регіоні шляхом врахування високого ступеня екологічного забруднення, для чого запропоновано ввести у розрахунок пенсії коефіцієнт екологічного забруднення навколишнього середовища;

удосконалено:

- визначення поняття “пенсійне страхування” як одного із видів соціального страхування, в рамках якого здійснюється: 1) внесення коштів у спеціальні фонди (в обов'язковій формі у Пенсійний фонд України, в перспективі також у Накопичувальний фонд; у добровільній формі – у недержавні пенсійні фонди) суб'єктами підприємницької діяльності (незалежно від форм власності) і особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору; 2) використання цих коштів для пенсійних виплат громадянам у зв'язку із настанням пенсійного віку або іншою умовою, передбаченою законодавством. На відміну від пенсійного забезпечення при пенсійному страхуванні пенсійні виплати повинні бути адекватними попереднім страховим внескам;
- система принципів здійснення пенсійного страхування, до основних з яких віднесено принцип універсальності (поширення пенсійного страхування на всіх громадян), принцип одноманітності й уніфікації страхових виплат (стандартизованість розрахунку розміру та умов надання пенсій), принцип еквівалентності (величина страхових виплат визначається величиною страхових внесків), принцип суспільства добробуту (фінансування пенсійної системи здійснюється за рахунок оподаткування);
- структурування фінансової системи на основі визначення в ній місця пенсійного страхування, як індикатора досконалості розвитку соціальної сфери, результуючого показника трудового вкладу членів суспільства у досягнення прогресу. Пенсійне страхування у фінансовій системі держави представлено Пенсійним фондом України у складі державних фінансів, а також недержавними пенсійними фондами у складі фінансів фінансових посередників;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування необхідності розвитку пенсійного забезпечення на базі врахування фактора підвищення рівня життя пенсіонерів через: встановлення прямої залежності розміру пенсії від розміру внесків; забезпечення точного обліку періодів зайнятості, заробітної плати та сплачених внесків; впорядкування

- системи призначення пільгових пенсій; стимулювання пізнішого виходу на пенсію; вилучення програми соціальної допомоги з пенсійної системи;
- концепція якості життя пенсіонерів, відповідно до якої якість життя слід трактувати як індикатор, за яким оцінюють успішність країни, а якість життя пенсіонерів характеризувати купівельною спроможністю пенсії;
  - теоретичні підходи до визначення впливу на функціонування пенсійної системи таких факторів, як: спад виробництва, звуження бази збору страхових платежів (скорочення зайнятості в офіційному секторі економіки, приховане безробіття, затримка виплати заробітної плати, приховування фактичної чисельності зайнятих та їх фактичної заробітної плати, зайнятість у тіньовому секторі, ухилення від сплати податків тощо), стрімке наростання процесу старіння населення, недосконалість законодавчої бази щодо регулювання пенсійного страхування;
  - обґрунтування впровадження державних обов'язкових професійних пенсійних програм для працівників, які були зайняті на роботах із шкідливими умовами праці, із урахуванням сучасного технічного рівня виробництва і організації праці.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані в дисертації підходи, методичні рекомендації та положення у комплексі формують підґрунтя для розширення практичних рекомендацій щодо розвитку пенсійної системи України. Пропозиції та висновки, а також практичні рекомендації, які стосуються вдосконалення пенсійного забезпечення населення, були використані Дніпропетровською міською радою за результатами міського конкурсу “Молодь Дніпропетровська – рідному місту” (сертифікат Дніпропетровської міської ради).

Науково-методичні розробки та рекомендації автора щодо удосконалення системи державного пенсійного страхування, а саме пропозиції щодо розвитку принципів і системи пенсійного страхування були використані в роботі Головного управління Пенсійного фонду України в Дніпропетровській області (довідка від 07.09.2009 № 17710/01-28) та у роботі управління Пенсійного фонду України Київського району в м. Полтава (довідка від 22.09.2010 № 146.54).

Окремі положення і висновки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі при викладанні дисциплін “Фінанси”, “Пенсійна система України”, “Соціальне страхування”, “Управління пенсійними активами”, “Менеджмент соціального страхування”, “Цільові державні фонди” в Дніпропетровській державній фінансовій академії (довідка від 12.09.2009 № 02).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані в дисертації наукові результати, висновки, рекомендації та пропозиції належать особисто автору. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї і положення, що є індивідуальним внеском автора.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки та результати дисертаційної роботи доповідались та отримали схвальну оцінку на наступних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-економічні дослідження в перехідний період: фінансові механізми активізації

підприємництва в Україні” (Львів, 2002 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-економічні перспективи розвитку України” (Дніпропетровськ, 2006 р.); Міжнародному форумі молодих вчених “Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн: стан, проблеми, перспективи” (Харків, 15-16 травня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансово-бюджетна політика в контексті соціально-економічного розвитку регіонів” (Дніпропетровськ, 10-20 березня 2009 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Управління фінансами в умовах вступу до СОТ” (Харків, 15 жовтня 2009 р.); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції “Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України” (Дніпропетровськ, 16-26 листопада 2009 р.); Науково-теоретичній конференції “Проблеми розвитку фінансової системи України” (Київ, 22-23 квітня 2002 р.); Науково-теоретичній конференції “Проблеми розвитку державних і місцевих фінансів” (Дніпропетровськ, 10-11 квітня 2003 р.) та ін.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 7 статей у наукових фахових виданнях та 10 тез доповідей у матеріалах конференцій загальним обсягом 4,49 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,01 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (190 джерел) та 8 додатків. Повний обсяг дисертації – 215 сторінок, у тому числі на 68 сторінках розміщено 34 таблиці і 42 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовані мета, завдання і предмет дослідження, представлено методи дослідження наукової проблематики, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про зв’язок дисертації із науковими програмами, темами і планами, а також відображено ступінь апробації основних положень дисертаційної роботи.

У першому розділі “**Теоретико-методологічні засади пенсійного страхування в Україні**” розкрито еволюцію пенсійного страхування, досліджено теоретичне підґрунтя функціонування пенсійного страхування та визначено його роль у фінансовій системі держави, охарактеризовано основні проблеми функціонування пенсійного страхування в Україні.

На основі аналізу базових понять теорії пенсійного страхування з’ясовано, що визначення поняття “пенсія” необхідно доповнити з точки зору урахування умов виплати. На думку дисертанта, пенсія – це регулярні грошові виплати, що надаються громадянам при досягненні відповідного віку, настанні інвалідності, у випадку втрати годувальника, а також за вислугу років і особливі заслуги перед державою, які призначаються на умовах сплати страхових внесків під час здійснення трудової діяльності протягом певного періоду. Саме таке визначення сутності пенсії підкреслює її зв’язок з економічною природою страхування.

У результаті дослідження відмінностей між пенсійним страхуванням та пенсійним забезпеченням поняття “пенсійне страхування” визначено як один із видів соціального страхування, в рамках якого здійснюється внесення коштів у спеціальні фонди (в обов’язковій формі у Пенсійний фонд України (в перспективі також у Накопичувальний фонд) та у добровільній формі у недержавні пенсійні фонди) суб’єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, а також використання цих коштів для здійснення пенсійних виплат громадянам у зв’язку із настанням пенсійного віку або іншою умовою, передбаченою законодавством. На відміну від пенсійного забезпечення, при пенсійному страхуванні пенсійні виплати повинні бути адекватними попереднім страховим внескам. На сьогоднішній день лише в недержавному пенсійному страхуванні проявляється накопичувальна компонента. З урахуванням представленого визначення пенсійного страхування було сформовано бачення фінансової системи держави та ролі пенсійного страхування у ній, що представлено на рис. 1.

Рис. 1. Місце пенсійного страхування у фінансовій системі держави

У роботі показано, що на сьогоднішній день пенсійне страхування в Україні представлено Пенсійним фондом України (ПФУ) і недержавними пенсійними фондами (НПФ), оскільки Накопичувальний фонд на даний момент не запроваджено. Недержавні пенсійні фонди мають дві суттєві ознаки: 1) НПФ за свою сутність є фінансовими посередниками; 2) НПФ є некомерційними організаціями. Автор вважає, що для характеристики НПФ найбільш важливою із цих двох ознак є саме належність НПФ до складу фінансових посередників. З огляду на це до складу п'ятого компонента фінансової системи держави було віднесено фінанси некомерційних організацій за виключенням фінансових

посередників. Таким чином, пенсійне страхування у фінансовій системі держави представлено Пенсійним фондом України у складі першого компонента, тобто у складі державних фінансів, а також недержавними пенсійними фондами у складі третього компонента фінансової системи держави, тобто у складі фінансів фінансових посередників. В результаті проведеного дослідження було сформовано авторське бачення впливу активного розвитку НПФ на фінансову систему країни (рис. 2). Обґрунтовано, що активний розвиток НПФ сприяє зростанню стабільності фінансової системи держави.

Рис. 2. Вплив розвитку недержавних пенсійних фондів на фінансову систему держави

Автором доведено, що показник якості життя поєднує у собі характеристики всіх сторін життєдіяльності людини, і, таким чином, має постати своєрідним виміром загальної оцінки ефективності державної соціально-економічної політики. Якість життя пенсіонерів характеризується, насамперед, розміром пенсії у співставленні із цінами на споживчому ринку, витратами на медичне обслуговування, доступністю оздоровлення та відпочинку, потребами в якісному харчуванні, вартістю житлово-комунальних послуг.

На основі дослідження якості життя пенсіонерів у промислових регіонах обґрунтовано необхідність покращити методику розрахунку пенсії, враховуючи купівельну спроможність громадян за часів їх трудової діяльності і закріпити цю норму в пенсійному законодавстві, а також проаналізувати чинники, що впливають на розрахунок пенсії, та ввести до їх числа коефіцієнт екологічного забруднення, від якого найбільше страждає населення промислових регіонів. Формула (1) представляє новий підхід до розрахунку пенсії:

$$P = Z_{\Pi} \times K_c \times K_3, \quad (1)$$

де P — розмір пенсії;

Z_{Π} — осучаснений заробіток (дохід) застрахованої особи;

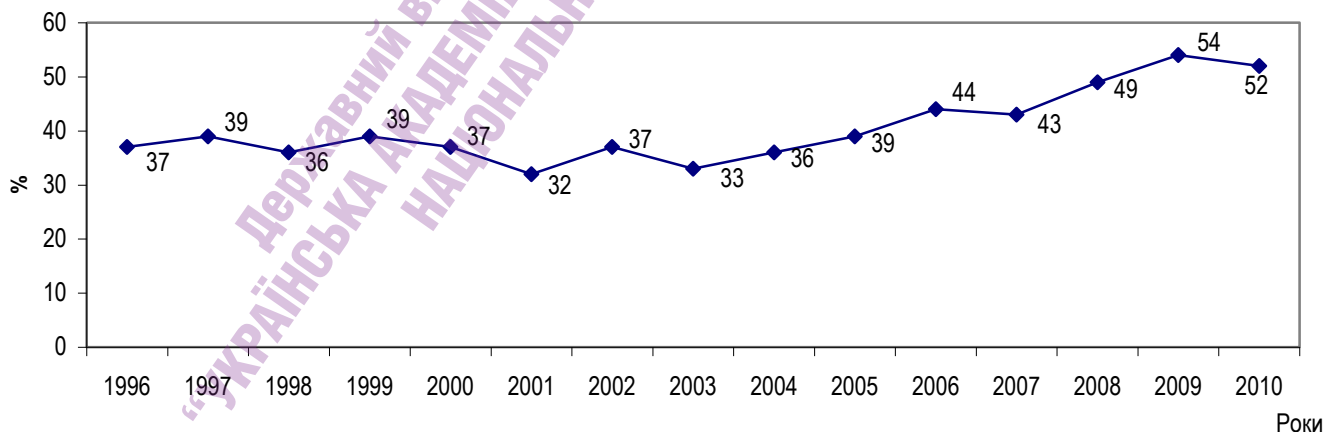
K_C – коефіцієнт “страхового стажу” застрахованої особи;

K_3 – коефіцієнт екологічного забруднення в регіоні.

При дослідженні функціонування пенсійного страхування в Україні було визначено, що більшість проблем у його розвитку виникає на солідарному рівні пенсійної системи і спричинюється здебільшого негативним зовнішнім впливом на пенсійну систему таких чинників, як несприятлива демографічна ситуація, недостатній рівень економічного розвитку в країні, наявність порушень у сфері оплати праці. У результаті незадовільного співвідношення працюючих і пенсіонерів, недостатнього рівня середньої заробітної плати в країні та тінізації сфери оплати праці відбувається перевищення витратної частини бюджету ПФУ над дохідною.

У другому розділі дисертації “**Функціонування пенсійного страхування у фінансовій системі держави**” надано якісну та кількісну характеристику діяльності ПФУ як елемента фінансової системи держави, здійснено аналіз проблем і специфіки формування та використання коштів бюджету ПФУ на регіональному рівні (на прикладі Дніпропетровської області), обґрунтовано передумови поширення діяльності НПФ в рамках фінансової системи держави.

У результаті аналізу сучасного стану функціонування пенсійного страхування у фінансовому та демографічному вимірах розкрито проблематику формування бюджету Пенсійного фонду України (особливо в умовах фінансової кризи), ефективності використання пенсійних коштів, збалансування доходів і видатків ПФУ. Як показник, що дозволяє оцінити стан пенсійного страхування з урахуванням одночасно і фінансових, і демографічних чинників, обрано коефіцієнт заміщення, який у загальному вигляді характеризує рівень матеріального забезпечення пенсіонерів шляхом співставлення середнього розміру пенсії і середнього розміру заробітної плати в країні (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка коефіцієнта заміщення в Україні, %

Даний показник в Україні за останні декілька років коливається і складає близько 50 %, що є досить високим значенням (враховуючи теперішню демографічну ситуацію в країні і той факт, що переважна більшість пенсійних виплат громадянам України здійснюється в рамках солідарної пенсійної системи),

проте одночасно і досить низьким (враховуючи реальний рівень теперішнього матеріального забезпечення пенсіонерів). Результати порівняння зазначеного показника в Україні та інших країнах представлено в табл. 1.

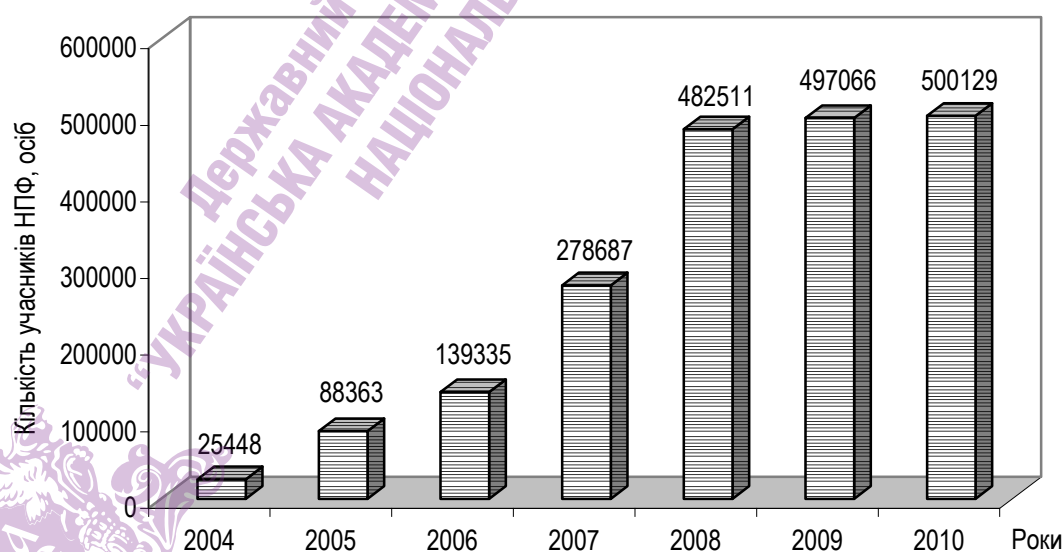
Таблиця 1

**Середні коефіцієнти заміщення в Україні та інших країнах світу
за 2006-2010 рр., %***

Країна	Перший рівень пенсійної системи (солідарний)	Другий рівень пенсійної системи (накопичувальний)	Сумарні виплати
Австралія	25	33	58
Білорусь	47	0	47
Велика Британія	17	17	34
Казахстан	0	38	38
Польща	34	25	59
Росія	33	0	33
Угорщина	43	27	70
Україна	49	0	49
Швеція	35	10	45

*Складено автором за даними Державного комітету статистики України

Аналіз коефіцієнта заміщення в Україні у порівнянні із даним показником в інших країнах підтверджує його високий рівень саме для солідарної пенсійної системи. В рамках дисертаційного дослідження виявлено, що рівень охоплення населення України послугами НПФ є низьким за одночасної наявності тенденції до зростання даного показника, навіть у роки фінансової кризи (рис. 4).

Рис. 4. Кількість учасників НПФ в Україні

На основі дослідження величини і характеру ризиків різних моделей пенсійної системи країни доведено, що саме трирівнева пенсійна система дозволяє розподілити між її складовими ризики, пов'язані із змінами у демографічній ситуації (до яких найбільш чутливим є солідарний рівень пенсійної системи) та із коливаннями в економіці і на ринку капіталу (що найбільше впливає на накопичувальні рівні пенсійної системи). Такий розподіл ризиків надає пенсійній системі більшої фінансової збалансованості та стійкості, що застраховує працівників від різкого зниження рівня доходів після виходу на пенсію.

Для інтенсифікації розвитку накопичувальної складової пенсійної системи обґрунтовано передумови поширення діяльності НПФ, дотримання яких дозволить створити цивілізований ринок послуг НПФ, органічно інтегрований у пенсійну систему України та у фінансову систему держави в цілому, а також використовувати грошові ресурси НПФ не тільки в інтересах учасників НПФ, а й в інтересах розвитку економіки країни.

У третьому розділі **“Напрямки вдосконалення пенсійного страхування як компоненти фінансової системи держави”** доведено, що значні резерви вдосконалення пенсійного страхування в Україні містяться у запровадженні єдиного соціального внеску (ЄСВ), проте досить дискусійним залишається питання про його розмір. Обґрунтовано, що враховуючи теперішню демографічну ситуацію, розмір ЄСВ не може бути нижчим за існуючий розмір сукупного соціального навантаження на фонд оплати праці. Однак беручи до уваги той факт, що наслідком надмірної обтяжливості величини внесків у фонди соціального страхування для роботодавців постає стримування процесу зростання фонду оплати праці, запропоновано розділити ставку ЄСВ між роботодавцем і найманим працівником.

Враховуючи високу ризиковість інвестиційної діяльності НПФ у вітчизняних умовах обґрунтовано необхідність розробки спеціального інструментарію для вибору інвестиційної стратегії НПФ. Серед інструментів запропоновано побудову і використання у практиці прийняття інвестиційних рішень логнормальної моделі інвестиційної доходності активів. Нижче представлено логнормальну модель активів, яка генерує незалежні однаково розподілені доходності для послідовних років:

$$1 + r_t = e^{\mu + \sigma \varepsilon_t}, \quad (2)$$

де r_t – доходність активу за період від t до $t+1$ (t вимірюється в роках);

ε_t – послідовність незалежних для різних t стандартно нормальних випадкових величин;

μ – певна константа ($\mu \geq 0$);

σ – певна константа ($\sigma \geq 0$).

В рамках дослідження було розглянуто два інвестиційних портфеля, які відрізняються пропорціями класів інвестицій. Якщо w_i позначає частку i -го класу інвестицій у складі інвестиційного портфеля, то два можливі варіанти складу інвестиційного портфеля модельного НПФ виглядають таким чином: перший

варіант: $w_1=40$, $w_2=20$, $w_3=40$ % (тобто 40 % – у високо надійні інструменти, 20 – в облігації, 40 – в акції); другий варіант: $w_1=20$, $w_2=40$, $w_3=40$ %, відповідно. Доходність інвестиційних портфелів позначено як $r_t^{(i)}$, де $i=1, 2, 3$ – номер інвестиційного портфеля. Постійне значення доходності портфеля 1 позначено через r_1 . Формула (3) дозволяє розрахувати загальну доходність інвестування в три групи активів (ОВДП + депозити, облігації, акції).

$$r_t = w_1 r_1 + w_2 r_t^{(2)} + w_3 r_t^{(3)}. \quad (3)$$

Величини середніх і середньоквадратичних відхилень доходностей (“звичайних”, а не логарифмічних) для чотирьох наборів параметрів моделі представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Результати оцінки середніх і середньоквадратичних відхилень доходностей для чотирьох наборів параметрів моделі

Сценарій	Портфель, %			
	$w_1=40, w_2=20, w_3=40$		$w_1=20, w_2=40, w_3=40$	
	Середня доходність	Середньоквадратичне відхилення	Середня доходність	Середньоквадратичне відхилення
Оптимістичний	0,0738	0,0931	0,0952	0,0898
Песимістичний	0,0435	0,1018	0,0498	0,0979

У результаті розрахунків з’ясовано, що як при оптимістичному, так і при песимістичному сценаріях розвитку подій, за результатами оцінки середніх і середньоквадратичних відхилень доходностей найбільш вигідним і надійним для НПФ є інвестиційний портфель, у структурі якого 20 % складають високонадійні інструменти, 40 % – корпоративні облігації вітчизняних емітентів, 40 % – акції вітчизняних емітентів. Даному інвестиційному портфелю відповідають два можливі інвестиційні сценарії. Інвестиційний сценарій, що відповідає оптимістичного варіанту розвитку ринкових тенденцій, характеризується доходністю 0,0952, а інвестиційний сценарій, що відповідає песимістичному варіанту, має забезпечити доходність 0,0498. За наявності високих інвестиційних ризиків у діяльності НПФ і значної волатильності вітчизняного фінансового ринку побудова і використання логнормальної моделі доходності активів представляється дієвим інструментом обґрунтованого вибору інвестиційної стратегії НПФ.

У роботі на основі аналізу пенсійних систем більшості країн з розвинутою економікою зроблено висновок про те, що пенсійне страхування у світі еволюціонує від державно-розподільних до змішаних і, в подальшому, до недержавно-накопичувальних пенсійних систем. Основним підґрунтям розвитку пенсійних систем провідних країн визначено встановлення державою чітких правил створення пенсійних нагромаджень при передачі обов’язків щодо формування пенсій і управління пенсійними активами суб’єктам недержавного сектора економіки (рис. 5).

Рис. 5. Передумови успішної реалізації пенсійної реформи в Україні

Створення другого рівня пенсійної системи означає запровадження в нашій країні системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування, яка, на думку автора, має вирішити цілу низку стратегічних задач соціально-економічного розвитку країни, зокрема:

- підвищення ефективності і справедливості підтримки доходів осіб похилого віку;
- встановлення чіткої залежності між внесками на пенсійне страхування і розміром пенсії;
- часткове зняття з держави та платників податків тягаря зобов'язань перед майбутніми пенсіонерами в умовах демографічної ситуації, що погіршується;
- приплив в економіку країни довгострокових інвестиційних ресурсів, розвиток фінансового сектора економіки.

Обґрунтовано, що основним вектором подальшого реформування пенсійної системи України має бути не відмова від солідарного рівня пенсійної системи, а його конструктивні зміни під впливом демографічних чинників, інтенсивне використання страхових методів. Разом з тим у посткризових фінансових умовах запровадження загальнообов'язкового державного накопичувального рівня пенсійної системи України не є доцільним, оскільки існує реальний ризик його руйнування на перших кроках впровадження. Однак запровадження ЄСВ може розглядатися як необхідне підґрунтя для формування індивідуальних накопичувальних рахунків.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у розробці рекомендацій щодо удосконалення пенсійного страхування як компоненти фінансової системи держави. Результати дослідження надають змогу зробити наступні висновки і пропозиції:

1. На основі аналізу базових понять теорії пенсійного страхування з'ясовано, що визначення поняття “пенсія” необхідно доповнити з точки зору урахування умов виплати. Таким чином, пенсія – це регулярні грошові виплати, що надаються громадянам при досягненні відповідного віку, настанні інвалідності, у випадку втрати годувальника, а також за вислугу років і особливі заслуги перед державою, які призначаються на умовах сплати страхових внесків під час здійснення трудової діяльності протягом певного періоду. Таке визначення сутності пенсії підкреслює її зв'язок з економічною природою страхування.

2. У результаті дослідження відмінностей між пенсійним страхуванням та пенсійним забезпеченням сформульовано авторське визначення поняття пенсійного страхування як одного із видів соціального страхування, в рамках якого здійснюється внесення коштів у спеціальні фонди (в обов'язковій формі у Пенсійний фонд України (в перспективі також у Накопичувальний фонд) та у добровільній формі у недержавні пенсійні фонди) суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, і особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, а також використання цих коштів для здійснення пенсійних виплат громадянам у зв'язку із настанням пенсійного віку або іншою умовою, передбаченою законодавством. На відміну від пенсійного забезпечення, при пенсійному страхуванні пенсійні виплати повинні бути адекватними попереднім страховим внескам. На сьогоднішній день лише в недержавному пенсійному страхуванні проявляється накопичувальна компонента.

3. З урахуванням представленого визначення пенсійного страхування сформовано бачення фінансової системи держави, а також ролі і місця пенсійного страхування у фінансовій системі. Так, на сьогоднішній день пенсійне страхування в Україні представлено Пенсійним фондом України (ПФУ) і недержавними пенсійними фондами (НПФ), оскільки накопичувальний фонд на даний момент не запроваджено. Недержавні пенсійні фонди мають дві суттєві ознаки: 1) НПФ за свою сутність є фінансовими посередниками; 2) НПФ є некомерційними організаціями. Ми вважаємо, для характеристики НПФ найбільш важливою із цих двох ознак є саме належність НПФ до складу фінансових посередників. З огляду на це до складу п'ятого компонента фінансової системи держави було віднесено фінанси некомерційних організацій за виключенням фінансових посередників. Таким чином, пенсійне страхування у фінансовій системі держави представлено Пенсійним фондом України у складі першого компонента, тобто у складі державних фінансів, а також недержавними пенсійними фондами у складі третього компонента фінансової системи держави, тобто у складі фінансів фінансових посередників.

4. Доведено, що показник якості життя поєднує у собі характеристики всіх сторін життєдіяльності людини, і, таким чином, має постати своєрідним виміром загальної оцінки ефективності державної соціально-економічної політики. Якість життя пенсіонерів характеризується, насамперед, розміром пенсії у співставленні із цінами на споживчому ринку, витратами на медичне обслуговування, доступністю оздоровлення та відпочинку, потребами в якісному харчуванні, вартістю житлово-комунальних послуг.

5. На основі дослідження якості життя пенсіонерів у промислових регіонах обґрунтовано необхідність покращити методику розрахунку пенсії, враховуючи купівельну спроможність громадян під час їх трудової діяльності і закріпити цю норму в пенсійному законодавстві, а також проаналізувати чинники, що впливають на розрахунок пенсії, та ввести до їх числа коефіцієнт екологічного забруднення, від якого найбільше страждає населення промислових регіонів.

6. У результаті аналізу сучасного стану функціонування пенсійного страхування у фінансовому та демографічному вимірах розкрито проблематику формування бюджету Пенсійного фонду України (особливо в умовах фінансової кризи), ефективності використання пенсійних коштів, збалансування доходів і видатків ПФУ. Показником, який дозволяє оцінити стан пенсійного страхування з урахуванням одночасно і фінансових, і демографічних чинників, обрано коефіцієнт заміщення, що у загальному вигляді характеризує рівень матеріального забезпечення пенсіонерів шляхом співставлення середнього розміру пенсії до середнього розміру заробітної плати в країні. Значення даного показника в Україні за останні декілька років коливається і складає близько 50 %, що є досить високим значенням (враховуючи теперішню демографічну ситуацію в країні і той факт, що переважна більшість пенсійних виплат громадянам України здійснюється в рамках солідарної пенсійної системи), проте одночасно і досить низьким (враховуючи реальний рівень теперішнього матеріального забезпечення пенсіонерів). Поглибленим аналізом коефіцієнта заміщення в Україні у порівнянні із даним показником в інших країнах також підтверджено його високий рівень саме для солідарної пенсійної системи.

7. На основі дослідження величини і характеру ризиків різних моделей пенсійної системи країни доведено, що саме трирівнева пенсійна система дозволяє розподілити між її складовими ризики, пов'язані із змінами у демографічній ситуації (до яких найбільш чутливим є солідарний рівень пенсійної системи) та із коливаннями в економіці і на ринку капіталу (що найбільшим чином впливає на накопичувальні рівні пенсійної системи). Такий розподіл ризиків надає пенсійній системі більшої фінансової збалансованості та стійкості, що застраховує працівників від різкого зниження рівня доходів після виходу на пенсію. Для інтенсифікації розвитку накопичувальної складової пенсійної системи обґрунтовано передумови поширення діяльності НПФ, дотримання яких дозволить створити цивілізований ринок послуг НПФ, органічно інтегрований у пенсійну систему України та у фінансову систему держави в цілому, а також використовувати грошові ресурси НПФ не тільки в інтересах учасників НПФ, але і в інтересах розвитку економіки країни.

8. Доведено, що значні резерви вдосконалення пенсійного страхування в Україні містяться у запровадженні єдиного соціального внеску (ЄСВ), проте досить дискусійним залишається питання про його розмір. Обґрунтовано, що, враховуючи теперішню демографічну ситуацію, розмір ЄСВ не може бути нижчим за існуючий розмір сукупного соціального навантаження на фонд оплати праці. Однак беручи до уваги той факт, що наслідком надмірної обтяжливості величини внесків у фонди соціального страхування для роботодавців постає стримування процесу зростання фонду оплати праці, запропоновано розділити ставку ЄСВ між роботодавцем і найманим працівником.

9. Враховуючи високу ризиковість інвестиційної діяльності НПФ у вітчизняних умовах обґрунтовано необхідність розробки спеціального інструментарію для вибору інвестиційної стратегії НПФ. Одним із таких інструментів запропоновано побудову і використання у практиці прийняття інвестиційних рішень логнормальної моделі інвестиційної доходності активів. У результаті розрахунків з'ясовано, що як при оптимістичному, так і при песимістичному сценаріях розвитку подій, за результатами оцінки середніх і середньоквадратичних відхилень доходностей, найбільш вигідним і надійним для НПФ є інвестиційний портфель, у структурі якого 20 % складають високонадійні інструменти, 40 % – корпоративні облігації вітчизняних емітентів, 40 % – акції вітчизняних емітентів. Даному інвестиційному портфелю відповідають два можливі інвестиційні сценарії. Інвестиційний сценарій, що відповідає оптимістичного варіанту розвитку ринкових тенденцій, характеризується доходністю 0,0952, а інвестиційний сценарій, що відповідає песимістичному варіанту розвитку ринкових тенденцій, має забезпечити доходність 0,0498. За наявності високих інвестиційних ризиків у діяльності НПФ і значної волатильності вітчизняного фінансового ринку побудова і використання логнормальної моделі доходності активів представляється дієвим інструментом обґрунтованого вибору інвестиційної стратегії НПФ.

10. На основі аналізу пенсійних систем більшості країн з розвинутою економікою здійснено висновок про те, що пенсійне страхування у світі еволюціонує від державно-розподільних до змішаних і, в подальшому, до недержавно-накопичувальних пенсійних систем. Основним підґрунтям розвитку пенсійних систем провідних країн визначено встановлення державою чітких правил створення пенсійних накопичень при передачі обов'язків щодо формування пенсій і управління пенсійними активами суб'єктам недержавного сектора економіки. Обґрунтовано, що основним вектором подальшого реформування пенсійної системи України має бути не відмова від солідарного рівня пенсійної системи, а його конструктивні зміни під впливом демографічних чинників, інтенсивне використання страхових методів. Разом з тим у посткризових фінансових умовах запровадження загальнообов'язкового державного накопичувального рівня пенсійної системи України не є доцільним, оскільки існує реальний ризик його руйнування на перших кроках впровадження. Однак запровадження ЄСВ може розглядатися як необхідне підґрунтя для формування індивідуальних накопичувальних рахунків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Шумський В. М. Формування Пенсійного фонду: реальність потенційних джерел / В. М. Шумський, В. В. Діхтерьова // *Фінанси України*. – 2001. – № 7 (68). – С. 58–62 (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок: узагальнено окремі положення потенційних джерел формування Пенсійного фонду України в умовах реформування пенсійної системи держави (0,2 друк. арк.).*
2. Діхтерьова В. В. Роль пенсійного забезпечення в системі соціального захисту населення / В. В. Діхтерьова // *Наукові праці НДФІ*. – 2002. – № 3 (18). – С. 97–104 (0,5 друк. арк.).
3. Діхтерьова В. В. Вплив демографічних факторів на пенсійне забезпечення громадян / В. В. Діхтерьова // *Проблеми розвитку державних та місцевих фінансів*. – К. : НДФІ, 2003. – С. 101–107 (0,4 друк. арк.).
4. Діхтерьова В. В. Становлення та розвиток взаємовідносин накопичувальної пенсійної системи з банківською системою в Україні: можливості та перспективи / В. В. Діхтерьова // *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного інституту : збірник наукових праць*. Вип. 4. Економічні науки. – Чернівці, 2003. – С. 102–105 (0,4 друк. арк.).
5. Олійник В. Я. Проблеми вдосконалення пенсійної системи в Україні: сутність, принципи, способи вирішення / В. Я. Олійник, В. В. Даценко // *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки*. – № 2 (16). – Дніпропетровськ, 2006. – С. 12–19 (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок: проаналізовано проблеми формування пенсійного страхування в державі (0,35 друк. арк.).*
6. Даценко В. В. Пенсійне страхування як чинник стимулювання трудової активності населення / В. В. Даценко // *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки*. – № 2 (16). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 63–73 (0,7 друк. арк.).
7. Махмудов Х. З. Напрями вдосконалення пенсійного страхування як елемента фінансової системи держави / Х. З. Махмудов, В. В. Даценко // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць*. Випуск 30. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – С. 336–343 (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: систематизовано підходи до визначення місця і ролі пенсійного страхування у фінансовій системі держави (0,25 друк. арк.).*

Публікації в інших виданнях

8. Діхтерьова В. В. Система пенсійного забезпечення громадян України (на прикладі Дніпропетровської області) / В. В. Діхтерьова // *Проблеми розвитку фінансової системи України : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 22–23 квітня 2002 р.)*. – К. : 2002. – С. 364–365 (0,12 друк. арк.).
9. Діхтерьова В. В. Функціонування пенсійної системи в сучасних умовах: оцінка сучасного стану та перспективи розвитку / В. В. Діхтерьова // *Ринкова*

- трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів, магістрів та аспірантів (Харків, 19-20 лютого 2003 р.) : у 2 томах. – Т. 2. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – С. 210–212 (0,1 друк. арк.).
10. Баранник Л. Б. Перспективи розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення / Л. Б. Баранник, В. В. Даценко // Соціально-економічні перспективи розвитку України : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 томах. – Т. 2 – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. – С. 3–5. (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок: здійснено аналіз можливих напрямів діяльності недержавних пенсійних фондів (0,08 друк. арк.).*
  11. Даценко В. В. Рівень пенсійних нарахувань в системі соціального страхування і добробуту пенсіонерів / В. В. Даценко // Фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 23 березня 2007 р.). – Дніпропетровськ: ДДФА, 2007. – С. 273–274 (0,1 друк. арк.).
  12. Даценко В. В. Перспективи розвитку пенсійного страхування / В. В. Даценко // Соціально-економічна політика та розвиток регіонів в умовах переходу до постіндустріального суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 21 березня 2008 р.) : у 2 томах. – Т. 2. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2008. – С. 197–198 (0,18 друк. арк.).
  13. Баранник Л. Б. Вплив тенденцій світового розвитку на соціальні орієнтири розвитку України / Л. Б. Баранник, В. В. Даценко // Регіональні проблеми людського та соціального розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Донецьк, 4–5 листопада 2008 р.): у 2 томах. – Т. 1 / відп. ред. О. І. Амоша. – Донецьк : НАН України. Ін-т економіки пром-ті, 2008. – С. 35–37 (0,13 друк. арк.). *Особистий внесок: розглянуто формування ринкового механізму розвитку економіки і демократичних засад українського суспільства (0,06 друк. арк.).*
  14. Даценко В. В. Пенсійне забезпечення працівників підприємств агропромислового комплексу / В. В. Даценко // Удосконалення управління ресурсами підприємств АПК в умовах глобалізації економіки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 26–27 листопада 2008 р.). – Полтава : ПДАА, 2008. – С. 205–206 (0,18 друк. арк.).
  15. Даценко В. В. Функціонування системи пенсійного страхування в Україні: якісні зміни у пенсійній системі держави / В. В. Даценко // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Дніпропетровськ, 16–26 листопада 2009 р.) : у 2 томах. – Т. 1. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2009. – С. 308–309 (0,13 друк. арк.).
  16. Даценко В. В. Упровадження єдиного соціального внеску / В. В. Даценко // Фінансово-бюджетна політика в контексті соціально-економічного розвитку регіонів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро-

петровськ, 10–20 березня 2009 р.) : у 2 томах. – Т. 1. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2009. – С. 224–225 (0,13 друк. арк.).

17. Даценко В. В. Стимулювання трудової активності заходами пенсійного забезпечення / В. В. Даценко // Проблеми розвитку сучасного суспільства: економіка, соціологія, філософія : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Дніпропетровськ, 20–21 травня 2010 р.) : у 2 томах. – Т. 1. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2010. – С. 229–230 (0,13 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Даценко В. В. Пенсійне страхування в фінансовій системі держави. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2011.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано та систематизовано теоретичні засади пенсійного страхування, його місце і роль у фінансовій системі держави. Запропоновано концептуальні засади оцінки якості життя пенсіонерів у промислових регіонах, обґрунтовано необхідність урахування коефіцієнта екологічного забруднення регіону при визначенні розміру пенсії. Проаналізовано сучасний стан пенсійного страхування на рівні держави та на рівні промислових регіонів на прикладі Дніпропетровської області. Оцінено резерви збільшення надходжень до системи пенсійного страхування в контексті запровадження єдиного соціального внеску, запропоновано підходи до визначення інвестиційної стратегії недержавних пенсійних фондів, визначено перспективи подальшого реформування пенсійного страхування.

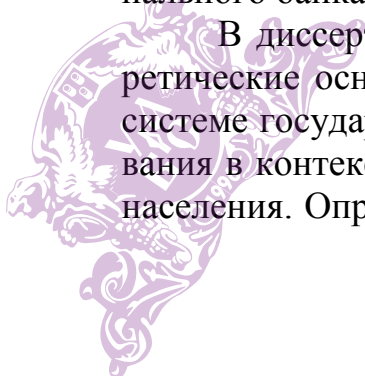
Ключові слова: пенсійне забезпечення, система пенсійного страхування, пенсія, рівні пенсійної системи, пенсійна реформа, якість життя пенсіонерів, рівень життя пенсіонерів.

АННОТАЦИЯ

Даценко В. В. Пенсионное страхование в финансовой системе государства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”. – Сумы, 2011.

В диссертационной работе проанализированы и систематизированы теоретические основы пенсионного страхования, его место и роль в финансовой системе государства, исследована экономическая природа пенсионного страхования в контексте теории распределения доходов и формирования сбережений населения. Определены и детализированы основные демографические и эконо-

мические факторы, которые в наибольшей мере влияют на финансовое состояние системы пенсионного страхования. Систематизированы основные проблемы функционирования пенсионного страхования в Украине и выявлены направления и методы решения указанных проблем. Предложены концептуальные основы оценки качества жизни пенсионеров в промышленных регионах, обоснована необходимость учета коэффициента экологического загрязнения региона при определении размера пенсии. Качество жизни пенсионеров предложено характеризовать величиной пенсии в сопоставлении с ценами на потребительском рынке, расходами на медицинское обслуживание, затратами на оздоровление и отдых, потребностями в качественном питании, стоимостью коммунальных услуг.

Проанализировано современное состояние пенсионного страхования на уровне государства и на уровне промышленных регионов на примере Днепропетровской области. Выявлена важная роль коэффициента замещения при анализе благосостояния пенсионеров. В результате оценки динамики данного показателя обосновано, что слишком большая нагрузка по пенсионным выплатам гражданам приходится на первый уровень пенсионной системы, что усложняет работу Пенсионного фонда Украины, определяет необходимость введения в действие государственного накопительного уровня пенсионной системы и интенсивного развития негосударственных пенсионных фондов.

Оценены резервы увеличения поступлений в систему пенсионного страхования в контексте введения единого социального взноса. Сформулирован вывод о том, что следствием чрезмерной обременительности действующей системы начисления взносов на социальное страхование для работодателей является сдерживание роста фонда оплаты труда, предложено разделить ставку единого социального взноса между работодателями и наемными работниками. С учетом высокого уровня рисков в работе субъектов третьего уровня пенсионной системы предложены подходы к определению инвестиционной стратегии негосударственных пенсионных фондов. Построена логнормальная модель инвестиционной доходности активов и обоснована важная роль применения данной модели на практике. На основе анализа характерных для Украины демографических тенденций определены перспективы дальнейшего реформирования пенсионного страхования.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, система пенсионного страхования, пенсия, уровни пенсионной системы, пенсионная реформа, качество жизни пенсионеров, уровень жизни пенсионеров.

SUMMARY

Datsenko V. V. Retirement insurance in the state financial system. – Manuscript.

Dissertation for the acquisition of the scientific degree of Candidate of Economic Sciences in the speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – State

higher educational institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2011.

The dissertation provides the systematization of the theoretical basis of retirement insurance, its place and role in the state financial system. It offers the conceptual foundation for the assessment of the life quality of retirees in the industrial regions, substantiates the necessity to consider the ratio of environmental pollution of regions while determining the amount of pensions. It analyzes the contemporary state of retirement insurance at the state level and the level of industrial regions using the experience of the Dnipropetrovsk region as an example. It assesses the resources for increasing the revenues of the retirement insurance system by introducing a single social tax, offers the approach to the determination of investment strategies of non-state pension funds, defines the prospects of the further reformation of retirement insurance.

Key words: retirement insurance, retirement insurance system, pensions, levels of retirement system, pension reform, living standards of retirees.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

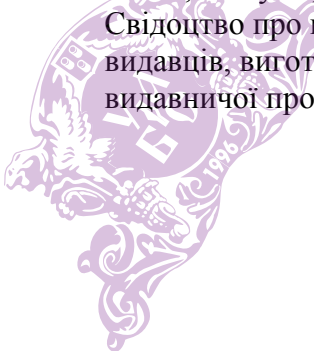
State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
С. М. Козьменко

Підписано до друку 26.05.2011.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
"Українська академія банківської справи
Національного банку України"
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008

**Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”**

**State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”**